

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка
Науково-навчальний інститут педагогіки і психології

«Затверджую»

Голова приймальної комісії
Сумського державного
педагогічного університету
імені А.С.Макаренка

Ю.О. Лянной

«15» березня 2021 р.

ПРОГРАММА ВСТУПНОГО ІСПИТУ ДО АСПІРАНТУРИ

Рівень вищої освіти	Третій (освітньо-науковий)
Ступінь	Доктор філософії
Галузь знань:	01 Освіта /Педагогіка
Спеціальність	016 Спеціальна освіта
Нормативний термін навчання	4 роки
Вимоги до рівня освіти осіб, які можуть розпочати навчання	На базі ступеня магістра (ОКР спеціаліста)

Розглянута на засіданні
приймальної комісії

«15» 03 2021 р.

Протокол № 7

Суми 2021

Програма вступного іспиту до аспірантури: для здобувачів ступеня доктора філософії (PhD), галузі знань 01 Освіта /Педагогіка, спеціальності 016 Спеціальна освіта

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ:

Дегтяренко Тетяна Миколаївна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри спеціальної та інклюзивної освіти СумДПУ імені А.С.Макаренка (розділ I).

Бондаренко Юлія Анатоліївна, доктор педагогічних наук, професор кафедри спеціальної та інклюзивної освіти СумДПУ імені А.С.Макаренка, гарант освітньо-наукової програми на III рівні ВО (розділ III, розділ V).

Боряк Оксана Володимирівна, доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри спеціальної та інклюзивної освіти СумДПУ імені А.С.Макаренка (вступ, розділ II)

Колишкін Олександр Володимирович, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти СумДПУ імені А.С.Макаренка (розділ IV).

Програма розглянута на засіданні кафедри спеціальної та інклюзивної освіти
Протокол № 11 від «23» лютого 2021 р.

Завідувач кафедри
спеціальної та інклюзивної освіти
д-р пед. наук, професор

Т. М. Дегтяренко

Затверджено вченою радою Навчально-наукового інституту педагогіки і психології. Протокол № 7 від «23» лютого 2021 року

Голова вченої ради

С.М. Кондратюк

ЗМІСТ

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА	4
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ КОРЕКЦІЙНОЇ ПСИХОПЕДАГОГІКИ (ОЛІГОФРЕНОПЕДАГОГІКИ)	6
ЛІТЕРАТУРА.....	10
РОЗДІЛ II. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЛОГОПЕДІЇ.....	11
ЛІТЕРАТУРА.....	15
РОЗДІЛ III. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТИФЛОПЕДАГОГІКИ	
ЛІТЕРАТУРА	20
РОЗДІЛ IV. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СУРДОПЕДАГОГІКИ	21
ЛІТЕРАТУРА	24
РОЗДІЛ V. СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ.....	26

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програму для вступного іспиту до аспірантури зі спеціальності 016 «Спеціальна освіта» складено для абітурієнтів, які бажають вступити на вищезгадану спеціальність на базі ступеня магістра (ОКР спеціаліста).

Зміст програми вступного випробування відповідає основним вимогам освітньо-кваліфікаційної характеристики спеціальності і реалізує тісні зв'язки з клінічними та анатомо-фізіологічними основами наукової галузі Спеціальна освіта.

Державні вимоги до перевірки обов'язкового мінімуму змісту дисципліни зумовлюють ґрунтовну обізнаність вступників з таких питань:

- сучасні тенденції розвитку спеціальної освіти в Україні;
- нормативно-правова база щодо освіти дітей з особливими освітніми потребами та діяльності спеціальних закладів в Україні;
- клініко-психолого-педагогічна характеристика різних категорій осіб з порушеннями психофізичного розвитку;
- критерії відбору дітей до спеціальних та інклюзивних закладів;
- зміст та особливості побудови навчально-виховного процесу в умовах корекційно-розвиваючого навчання дітей з особливими освітніми потребами;
- система корекційної допомоги дітям з порушеннями психофізичного розвитку;
- інноваційні технології в спеціальній освіті;
- специфіка професійної діяльності вчителя-дефектолога: корекційного психопедагога (олігофренопедагога), логопеда, тифлопедагога, сурдопедагога.

У своїх відповідях вступники повинні продемонструвати знання зі спеціальності Спеціальна освіта за нозологіями:

- корекційна психопедагогіка (олігофренопедагогіка);
- логопедія;
- тифлопедагогіка;
- сурдопедагогіка.

Під час вступного випробування вступники повинні:

- показати високий рівень знань з теорії навчання дітей з порушеннями психофізичного розвитку;
- підтвердити основні теоретичні положення прикладами з педагогічної практики або практичного досвіду роботи з дітьми з порушеннями психофізичного розвитку;

- використовувати дані спеціальної літератури з проблем навчання дітей з особливими освітніми потребами;
- знати імена видатних учених-дефектологів та їх праці з конкретної проблеми;
- при викладанні методів, прийомів роботи виходити з психолого-педагогічних основ навчання дітей з особливими освітніми потребами;
- розкривати шляхи удосконалення навчально-виховного процесу у спеціальних закладах та закладах з інклюзивною формою навчання, спираючись на нові дослідження в галузі Спеціальна освіта.

Форма проведення – усний іспит.

РОЗДІЛ І

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ КОРЕКЦІЙНОЇ ПСИХОПЕДАГОГІКИ

1. Корекційна психопедагогіка (олігофренопедагогіка) як наука

Мета, завдання корекційної психопедагогіки (олігофренопедагогіки) як спеціальної педагогічної науки. Понятійно-категоріальний апарат психокорекційної педагогіки. Зв'язок психокорекційної педагогіки з іншими науками. Методи наукових досліджень.

2. Діти з інтелектуальними порушеннями як учасники корекційно-педагогічного процесу

Класифікація інтелектуальних порушень за ступенем тяжкості. Класифікація інтелектуальних порушень за глибиною порушення. Склад учнів спеціальних та інклюзивних шкіл.

3. Комплектування закладів освіти для дітей з особливими освітніми потребами

Інклюзивно-ресурсні центри, шкільні психолого-медико-педагогічні комісії: завдання, склад, функції. Критерії відбору дітей з особливими освітніми потребами до спеціальних та інклюзивних закладів освіти.

4. Сутність процесу навчання в спеціальній школі

Сутність олігофренодидактики. Особливості навчального процесу у спеціальній школі. Корекційна спрямованість структури навчальної діяльності учнів з інтелектуальними порушеннями. Активізація пізнавальної діяльності учнів у процесі навчання.

5. Самопідготовка учнів спеціальної школи

Корекційно-виховне значення самопідготовки у спеціальній школі і школі-інтернаті. Вимоги до організації, тривалості та проведення самопідготовки. Структура самопідготовки. Форми організації домашньої навчальної роботи учнів. Взаємозв'язок у роботі вчителя і вихователя.

6. Особливості педагогічної діяльності учителя-дефектолога

Провідна роль учителя-дефектолога у навчанні і вихованні дітей з інтелектуальними порушеннями. Професійно-педагогічні та особистісні якості корекційного психопедагога. Професійні знання та вміння. Система підготовки фахівців галузі Спеціальна освіта в Україні.

7. Принципи навчання у спеціальній школі

Сучасна класифікація принципів спеціальної дидактики: принципи навчання, що обслуговують компоненти його змісту; принципи навчання, що стосуються діяльності вчителя і методики його викладання; принципи, що стосуються контрольних-оцінювальних функцій процесу навчання; принципи навчання, що обслуговують його корекційний компонент. Характеристика та особливості реалізації принципів спеціальної дидактики у навчанні дітей з інтелектуальними порушеннями. Індивідуальний та диференційований підхід як провідний принцип навчання учнів із інтелектуальними порушеннями.

8. Методи навчання у спеціальній школі

Сутність і функції методів навчання. Сучасна класифікація методів навчання: за джерелом передачі та характером сприймання інформації; за дидактичною метою навчання; за характером пізнавальної діяльності учнів. Особливості застосування словесних методів навчання при роботі з учнями з інтелектуальними порушеннями. Особливості застосування наочних методів навчання у спеціальній школі. Особливості застосування практичних методів навчання у спеціальній школі. Особливості використання гри у спеціальній школі. Використання комп'ютерних технологій.

9. Форми організації навчального процесу у спеціальній школі

Основні та специфічні форми навчальної та корекційно-виховної роботи у спеціальній школі. Урок – як основна форма організації навчання у спеціальній школі: особливості та вимоги до уроку. Типи уроків, їх структура. Визначення мети і завдань уроку. Екскурсія як специфічна форма організації навчального процесу. Домашня самостійна навчальна робота учнів.

10. Контроль та оцінювання знань учнів спеціальної школі

Сутність понять «контроль», «перевірка», «оцінювання», «оцінка». Функції перевірки та оцінювання знань, умінь і навичок учнів спеціальної школи. Об'єкти перевірки і оцінювання навчальних досягнень учнів. Психолого-педагогічні вимоги до перевірки і оцінювання знань, умінь і навичок. Види перевірок знань, умінь і навичок учнів спеціальної школи. Методи і форми контролю та перевірки навчальних досягнень учнів спеціальної школи. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів з інтелектуальними порушеннями.

11. Сутність, завдання та принципи виховання учнів спеціальної школи

Сучасні проблеми виховання школярів з інтелектуальними порушеннями. Напрямки, завдання та зміст виховання у спеціальній школі. Реалізація принципів виховання у спеціальному закладі загальної середньої освіти.

12. Методи виховання учнів з інтелектуальними порушеннями

Основні методи виховання учнів спеціальної школи, їх функції. Особливості реалізації методів формування моральних знань учнів спеціальної школи. Особливості реалізації методів формування досвіду суспільних стосунків навичок моральної поведінки. Особливості реалізації методів стимулювання поведінки та діяльності учнів.

13. Трудове навчання, виховання та професійна орієнтація учнів спеціальної школи

Освітня, виховна та корекційна роль праці у спеціальній школі. Етапи трудового навчання у спеціальній школі. Завдання професійно-трудового навчання у спеціальній школі. Значення, завдання і зміст трудового виховання у спеціальній школі. Види трудової діяльності учнів з інтелектуальними порушеннями, методи її реалізації.

Особливості гурткової роботи у спеціальній школі. Працевлаштування та соціально-трудова адаптація випускників спеціальної школи.

14. Моральне виховання учнів спеціальної школи

Сутність та значення морального виховання учнів спеціальної школи. Форми та методи морального виховання учнів спеціальній школі.

15. Правове виховання учнів спеціальної школи

Сутність, завдання, особливості правового виховання учнів з інтелектуальними порушеннями. Форми та методи правового виховання, які використовуються у спеціальній школі.

16. Моральна підготовка учнів спеціальної школи до сімейного життя

Мета, завдання, зміст статевого виховання. Методи та заходи, які використовуються у процесі статевого виховання. Особливості статевого виховання учнів з інтелектуальними порушеннями.

17. Естетичне виховання учнів спеціальної школи

Сутність та завдання естетичного виховання в спеціальній школі, його роль у реалізації корекційних завдань школи. Зміст, форми і методи естетичного виховання у навчальному процесі і позакласній роботі.

18. Екологічне виховання учнів спеціальної школи

Актуальність та завдання екологічного виховання учнів спеціальної школи. Форми та методи екологічного виховання школярів з інтелектуальними порушеннями у процесі навчання та позакласної роботи.

19. Фізичне виховання у спеціальній школі

Сутність та завдання фізичного виховання учнів з інтелектуальними порушеннями. Форми фізичного виховання у спеціальній школі.

20. Позакласна робота у спеціальній школі

Значення позакласної роботи в корекції недоліків психофізичного розвитку дітей з інтелектуальними порушеннями, формуванні їхньої особистості. Завдання і зміст навчальної, корекційної, виховної позакласної роботи.

21. Об'єктне поле Ваших наукових інтересів

Назвати вітчизняних науковців, які займалися вирішенням проблеми, що є об'єктним полем Ваших наукових інтересів. Назвати зарубіжних науковців, які займалися вирішенням проблеми, що є об'єктним полем Ваших наукових інтересів.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Бондар В. І.* Історія олігофренопедагогіка : підручник / І. В. Бондар, В. В. Золотоверх. – К. : Знання, 2007. – 375 с.
2. *Липа В. А.* Основы коррекционной педагогики : учебное пособие / В. А. Липа. – Донецк : Лебідь, 2002. – 327 с.
3. *Матвєєва М. П.* Корекційна робота в системі освіти дітей з вадами розумового розвитку : навчально-методичний посібник / М. П. Матвєєва, С. П. Миронова. – Кам'янець-Подільський, Кам'янець-Подільський державний університет, 2005. – 164 с.
4. *Миронова С. П.* Олігофренопедагогіка : навчальний посібник / С. П. Миронова. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський державний університет, редакційно-видавничий відділ, 2008. – 204 с.
5. *Миронова С. П.* Підготовка вчителів до корекційної роботи в системі освіти дітей з вадами інтелекту : монографія / С. П. Миронова. – Кам'янець-Подільський : Абетка – Нова, 2007. – 304 с.
6. *Синьов В. М.* Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка : підручник. – Частина І. Загальні основи корекційної психопедагогіки (олігофренопедагогіки) / В. М. Синьов. – К. : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2007. – 238 с.
7. *Синьов В. М.* Корекційна психопедагогіки. Олігофренопедагогіка: Підручник. – Частина 2. Навчання і виховання дітей / В. М. Синьов. – К. : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2009. – 224 с.
8. *Український дефектологічний словник* / За ред. В. І. Бондаря. – К. : «Милосердя України», 2001. – 212 с.

РОЗДІЛ II

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЛОГОПЕДІЇ

1. Логопедія як наука

Визначення логопедичної науки, її об'єкту, предмету, мети, завдань. Понятійно-категоріальний апарат логопедії. Зв'язок з іншими науками. Наукові та дидактичні принципи логопедії. Наукові та дидактичні методи логопедії.

2. Класифікації порушень мовленнєвого розвитку

Причини порушень мовлення. Загальна характеристика класифікацій порушень мовленнєвого розвитку. Психолого-педагогічна класифікація порушень мовлення. Клініко-педагогічна класифікація мовленнєвих порушень.

3. Онтогенез мовленнєвого розвитку дітей раннього та дошкільного віку

Визначення поняття «онтогенез мовленнєвого розвитку». Ретроспективний аналіз досліджень мовленнєвого онтогенезу. Внесок О. М. Гвоздева в дослідження мовленнєвого онтогенезу. Періоди становлення мовлення, їх характеристика. Логопедичне виявлення порушень мовлення дітей раннього віку (з 0 до 3 років).

4. Дислалія

Визначення поняття, етіологія виникнення, види, форми дислалії. Механічна дислалія, її характеристика. Функціональна дислалія, її характеристика. Види порушень звуковимови при дислаліях.

5. Дизартрія

Визначення, етіологія, патогенез, основні симптоми дизартрії. Структура порушення при дизартрії, характеристика триєдиної симптоматики. Класифікації дизартрій, основні форми дизартрій, їх характеристика.

6. Ринопалія

Визначення, етіологія, основні форми ринопалії. Класифікації ринопалій. Вроджені незрощення губи і піднебіння: етіологія виникнення,

класифікації, шляхи подолання. Ринопалії, ринофонії – спільна та відмінна симптоматика.

7. Алалія

Визначення, етіологія, класифікації алалій. Моторна алалія: визначення, характеристика структури мовленнєвого порушення. Відмінність моторної алалії від подібних станів. Сенсорна алалія: визначення поняття, етіологія виникнення. Відмінність сенсорної алалії від подібних станів. Мішана алалія.

8. Афазія

Визначення, етіологія, класифікації афазії. Характеристика структури мовленнєвого порушення при моторній афазії. Характеристика структури мовленнєвого порушення при сенсорній афазії. Класифікація афазії за О.Р. Лурія.

9. Порушення темпу мовлення

Темпова сторона мовлення – характеристика поняття. Визначення, етіологія, варіанти прояву порушень темпової сторони мовлення.. Класифікації тахілалії. Характеристика полтернів та баттаризмів. Визначення ітерації, причини. Брадилалія: етіологія виникнення, симптоматика.

10. Заїкання

Причини, симптоматика, форми, види та ступені заїкання. Супутні прояви заїкання. Реабілітаційна робота осіб із заїканням. Комплексна методика подолання заїкання.

11. Порушення голосу

Характеристика структурних компонентів голосу. Класифікація порушень голосу, причини виникнення. Профілактика і гігієна порушень голосу у дітей.

12. Порушення писемного мовлення у дошкільників

Причини, види порушень читання і письма. Дислексія: визначення порушення, етіологія виникнення. Класифікації дислексій. Дисграфія: визначення порушення, етіологія виникнення. Класифікації дисграфій.

13. Фонетико-фонематичний недорозвиток мовлення (ФФНМ)

Фонематичний слух та фонематичне сприймання. Етіологія виникнення ФФНМ. Етапи виявлення порушення. Рівні ФФНМ. Характеристика дітей з

фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення.

14. Загальний недорозвиток мовлення (ЗНМ)

Характеристика порушення: визначення, етіологія виникнення. Характеристика мовлення і немовленнєвих функцій дітей із I рівнем мовленнєвого розвитку при ЗНМ. Характеристика мовлення і немовленнєвих функцій дітей із ЗНМ II рівня мовленнєвого розвитку. Характеристика мовлення і немовленнєвих функцій дітей із ЗНМ III рівня мовленнєвого розвитку.

15. Інтегровано-ресурсні центри: організація і зміст роботи

Склад ІРЦ, функціональні обов'язки. Супровідна документація. Обстеження дитини-логопата в умовах ІРЦ. Складання логопедичної документації. Логопедичні висновки.

16. Документація вчителя-логопеда

Нормативно-правова база. Обладнання логопедичного кабінету. Вимоги до нього. Характеристика документації вчителя-логопеда.

17. Логопедичні заняття

Види, форми організації, вимоги до проведення індивідуальних та фронтальних логопедичних занять, їх структура спільні та відмінні якості. Нестандартні форми проведення логопедичних занять, виховна робота.

18. Взаємозв'язок у роботі вчителя-логопеда і спеціалістів ЗДО

Взаємозв'язок у роботі вчителя-логопеда, вихователя, музичного керівника, педагога-психолога та інших спеціалістів ЗДО. Завдання, зміст та форми роботи з сім'єю в умовах логопедичних груп ЗДО. Педагогічна система здійснення логопедичної допомоги в Україні.

19. Порушення мовленнєвого розвитку у дітей з інтелектуальними порушеннями (ДІП) та дітей із затримкою психічного розвитку (ЗПР)

Особливості мовленнєвого розвитку дітей із зниженим інтелектом. Зміст та методика психолого-логопедичного обстеження ДІП. Особливості логопедичної роботи з дітьми з комплексними (комбінованими) порушеннями. Структура порушення у дітей із затримкою психічного розвитку (мовленнєва і немовленнєва симптоматика). Розвиток мовлення і мислення у дітей із ЗПР.

20. порушення мовлення у дітей з порушенням слуху і зору

Психолого-педагогічна характеристика дітей зі зниженим слухом. Особливості формування мовлення у дітей із порушенням слуху. Обстеження осіб зі зниженим слухом. Комплексна корекційна робота із слабочуючими дітьми. Порушення мовлення у слабозорих дітей. Їх психолого-педагогічна характеристика. Особливості формування мовлення у дітей із порушенням зору. Комплексна корекційна робота із дітьми зі зниженим зором.

21. Об'єктне поле Ваших наукових інтересів

Назвати вітчизняних науковців, які займалися вирішенням проблеми, що є об'єктним полем Ваших наукових інтересів. Назвати зарубіжних науковців, які займалися вирішенням проблеми, що є об'єктним полем Ваших наукових інтересів.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Логопедія* : підручник / За ред. М. К. Шеремет. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2010. – 376 с.
2. *Логопедія* : підручник, друге вид., перероб. та доп. / За ред. М. К. Шеремет. – К. : Видавничий дім «Слово», 2010. – 672 с.
3. *Логопедія* : підручник / За ред. М. К. Шеремет. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2010. – 672 с.
4. *Логопедия* : учебник для студентов дефектол. фак. пед. вузов / Под ред. Л. С. Волковой, С. Н. Шаховской. – М., 1998. – 386 с.
5. *Мастюкова Е. М.* Лечебная педагогика (ранний и дошкольный возраст: советы педагогам и родителям по подготовке к обучению детей с особыми проблемами в развитии / Е. М. Мастюкова. – М., 1997. – 264 с.
6. *Основы логопедической работы с детьми* / Под общ. ред. Г. В. Чиркиной. – М., 2002. – 238 с.
7. *Филичева Т. Б.* Основы логопедии / Т. Б. Филичева, Н. А. Чевелева, Г. В. Чиркина. – М., 1989. – 219 с.
8. *Фомичева Т. Б.* Нарушения речи у детей / Т. Б. Филичева, Н. А. Чевелева, Г. В. Чиркина. – М., 1993. – 149 с.
9. *Хрестоматія з логопедії: історичні аспекти. Дислалія. Дизартрія. Ринопалія* : навчальний посібник (2-е вид., змін. і доп.) / За заг. ред. М. К. Шеремет, І. В. Мартиненко. – К. : КНТ, 2008. – 226 с.
10. *Шеремет М. К.* Логопедія (корекційна робота при дислалії) : навч. пос. / М. К. Шеремет, О. В. Ревуцька. – К., 2009. – 152 с.

РОЗДІЛ III

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТИФЛОПЕДАГОГІКИ

1. Тифлопедагогіка як наука. Її об'єкт, предмет та завдання. Об'єкт, предмет та завдання тифлопедагогіки. Методологічні основи тифлопедагогіки. Зв'язок тифлопедагогіки з іншими науками. Система тифлопедагогічних наук. Структура тифлопедагогіки. Методи наукових досліджень в тифлопедагогіці. Специфічні категорії тифлопедагогіки.

2. Склад учнів шкіл для дітей з глибокими порушеннями зору та зі зниженим зором. Ступені порушення зору. Причини й наслідки порушень зору. Вроджені та набуті форми сліпоти та слабозорості. Прогресуючі та не прогресуючі порушення зорового аналізатора.

3. Організація допомоги дітям з порушеним зором в Україні. Історія виникнення громадської думки про навчання дітей з глибокими порушеннями зору та зі зниженим зором у світі. Допомога у системі охорони здоров'я. Допомога у системі соціального захисту. Допомога у системі освіти. Диференціація спеціальних закладів для дітей із порушеннями зору. Інші форми корекційно-педагогічної роботи. Інтегроване та інклюзивне навчання дітей з порушеннями зору.

4. Визначення основ тифлодидактики. Процес навчання в школах для дітей із порушеннями зору.

Поняття про тифлодидактику. Сутність процесу навчання в спеціальній школі. Корекційно-компенсаторна спрямованість процесу навчання. Зміст корекційної роботи в спеціальному освітньому закладі. Психологічні особливості навчальної діяльності дітей із порушеннями зору. Особливості процесу засвоєння знань учнями з глибокими порушеннями зору та зі зниженим зором. Організація навчального процесу в спеціальній школі на різних етапах: формування уявлень, понять, автоматизації способів дій. Особливості зорового сприймання дитиною з порушеннями зору навчального матеріалу.

5. Зміст та спеціальні засоби навчання в школах для дітей із порушеннями зору.

Державний стандарт загальної початкової освіти дітей із порушеннями зору та навчальні плани. Програми загальноосвітніх навчальних закладів для дітей із глибокими порушеннями зору та зі зниженим зором. Підручники для незрячих та слабозорих учнів. Навчальні посібники для різних категорій дітей із порушеннями зору. Засоби навчання учнів із глибокими порушеннями зору та зі зниженим зором.

6. Принципи навчання учнів із порушеннями зору.

Система основних загальнопедагогічних принципів навчання в тифлопедагогіці та їх модифікація. Специфічні принципи тифлопедагогіки. Системність та комплексність застосування тифлопедагогічних принципів.

7. Методи навчання учнів із порушеннями зору.

Методи і прийоми навчання як дидактична категорія. Багатоманітність методів навчання. Групи словесних, наочних та практичних методів навчання в школах для дітей із глибокими порушеннями зору та зі зниженим зором. Специфіка їх реалізації. Залежність вибору методів навчання від складу учнів, мети, особливостей навчального предмету.

8. Форми організації навчального процесу в школах для дітей із порушеннями зору.

Поняття про форми організації навчальної роботи з учнями з глибокими порушеннями зору та зі зниженим зором. Урок як основна форма навчання незрячих та слабозорих учнів. Типи уроків та їх структура. Інші (крім уроку) форми організації навчання в школах для дітей із порушеннями зору. Особливості організації та проведення екскурсії в школах для дітей із порушеннями зору. Специфіка підготовки учителя до уроку в школах для дітей із порушеннями зору. Психолого-дидактичні та гігієнічні вимоги до сучасного уроку в школах для дітей із порушеннями зору

9. Перевірка та оцінювання знань, умінь і навичок в школах для дітей із порушеннями зору.

Вимоги до перевірки й оцінювання знань, умінь і навичок учнів з глибокими порушеннями зору та зі зниженим зором. Сутність, функції, та специфіка контролю й обліку знань учнів спеціальної школи. Психолого-педагогічні вимоги до контролю та оцінювання учнів із глибокими порушеннями зору та зі зниженим зором. Види та методи контролю, особливості проведення контрольних робіт.

10. Сутність, структура, закономірності та принципи виховного процесу дітей із порушеннями зору.

Теорія виховання як частина тифлопедагогіки. Сутність та основні риси виховного процесу в школах для дітей із глибокими порушеннями зору та зі зниженим зором.

Компоненти виховного процесу. Особливості та закономірності виховання учнів шкіл для дітей із глибокими порушеннями зору та зі зниженим зором. Реалізація загально-педагогічних принципів виховання в умовах зорової депривації.

11. Методи і форми виховної діяльності в школах для дітей із порушеннями зору.

Сутність і основні підходи до класифікації методів виховання в тифлопедагогіці. Особливості використання методів виховання в школі для дітей із порушеннями зору. Оптимальний підхід до вибору методів виховання в практиці роботи тифлопедагога. Індивідуальні, групові та фронтальні форми організації виховного процесу в школах для дітей із порушеннями зору.

12. Моральне виховання дітей із порушеннями зору.

Мета та завдання морального виховання дітей із порушеннями зору. Зміст морального виховання. Особливості формування моральних уявлень і понять, самооцінки та критичної оцінки поведінки однолітків. Врахування індивідуальних особливостей учнів у вихованні навичок моральної поведінки. Виховання здорового способу життя. Критерії моральної вихованості.

13. Трудове виховання та профорієнтаційна робота в школах для дітей із порушеннями зору.

Роль трудового виховання в соціальній адаптації та реабілітації дітей із порушеннями зору. Завдання та зміст трудової діяльності та їх корекційно-виховне значення. Особливості трудового виховання дітей з глибокими порушеннями зору та зі зниженим зором. Роль професійної орієнтації у формуванні життєвих планів учнів із порушеннями зору.

14. Естетичне виховання дітей із порушеннями зору.

Проблема естетичного виховання в сучасній тифлопедагогіці. Особливості виховання естетичних почуттів, уявлень, понять учнів із глибокими порушеннями зору та зі зниженим зором. Засоби естетичного виховання в навчанні та позакласній роботі. Мистецтво в естетичному вихованні учнів із порушеннями зору. Розвиток творчих здібностей учнів із порушеннями зору.

15. Фізичне виховання дітей із порушеннями зору.

Система фізичного виховання в школах для дітей із порушеннями зору. Форми фізичного виховання учнів із порушеннями зору. Корекція психофізичних недоліків дітей із порушеннями зору засобами лікувальної фізкультури, спорту, рухливих ігор, уроків фізкультури, оздоровчих заходів. Врахування індивідуальних, типологічних, вікових особливостей, показань та протипоказань лікаря-офтальмолога при організації фізичного виховання учнів із порушеннями зору.

16. Родинне виховання дітей з порушеннями зору.

Пріоритетність родинного виховання дітей із порушеннями зору. Функції сім'ї. Шляхи корекції сімейного виховання. Єдність вимог усіх учасників виховного процесу. Умови спільної роботи школи та сім'ї.

17. Вивчення та формування дитячого колективу в школах для дітей із порушеннями зору.

Л.С. Виготський про значення колективу в соціалізації особистості незрячих учнів. Вивчення колективу учнів. Особливості формування дитячого колективу в школах для дітей із порушеннями зору. Особистісні відношення в колективі дітей. Етапи розвитку колективу. Роль педагога в керівництві колективом.

18. Позакласна робота в школах для дітей із порушеннями зору. Особливості організації позакласної роботи з учнями із порушеннями зору. Зміст позакласної роботи в школах для дітей із глибокими порушеннями зору та зі зниженим зором. Форми позакласної роботи. Зв'язок позакласної та класної роботи.

19. Об'єктне поле Ваших наукових інтересів

Назвати вітчизняних науковців, які займалися вирішенням проблеми, що є об'єктним полем Ваших наукових інтересів. Назвати зарубіжних науковців, які займалися вирішенням проблеми, що є об'єктним полем Ваших наукових інтересів.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Ермаков В. П.* Основы тифлопедагогтики: Развитие, обучение и воспитание детей с нарушениями зрения / В.П. Ермаков, Г.А. Якунин. – М.: ВЛАДОС, 2000. – 240 с.
2. *Ермаков В. П.* Развитие, обучение и воспитание детей с нарушениями зрения / В.П. Ермаков, Г.А. Якунин. – М.: Просвещение, 1990. – 223 с.
3. *Синьова Є. П.* Тифлопедагогіка. Теорія виховання сліпих та слабозорих дітей. / Є.П. Синьова.– Київ, 2009. – 212 с.
4. *Синьова Є. П.* Особливості розвитку і виховання особистості при глибоких порушеннях зору : монографія / Є.П. Синьова. – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2012. – 442 с.
5. *Синьова Є.П.* Тифлопедагогіка : підручник для студентів вищих навчальних закладів / Є.П. Синьова, С.В. Федоренко. — К. : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2009. – 325 с.
6. *Федоренко С. В.* Основы тифлодидактики : навчальний посібник [для студ. вищ. навч. закл.] / Федоренко С. В. – Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова. – 140 с.

РОЗДІЛ IV

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СУРДОПЕДАГОГІКИ

1. Сурдопедагогіка як наука.

Об'єкт, суб'єкт, предмет сурдопедагогіки. Мета та завдання сурдопедагогіки. Взаємозв'язок сурдопедагогіки з іншими галузями знань. Професійні вимоги до особистості сурдопедагога.

2. Психолого-педагогічна характеристика дітей з порушеннями слуху.

Особливості психічного розвитку дітей з порушеннями слуху. Класифікація дітей з порушеннями слуху. Причини порушень слухового аналізатору. Діагностика порушень слуху.

3. Діти з порушеннями слуху як учасники корекційно-педагогічного процесу.

Зміст освітньо-виховної та корекційної роботи в спеціальному закладі освіти. Єдність навчання, виховання, розвитку та корекції як основна закономірність педагогічного процесу спеціальної школи. Особливості навчального процесу у спеціальному закладі освіти. Структура навчальної діяльності учнів з порушеннями слуху. Корекційна спрямованість структури навчальної діяльності учнів з порушеннями слуху. Активізація пізнавальної діяльності учнів у процесі навчання.

4. Сучасні тенденції навчання та виховання дітей з порушеннями слуху.

Сучасні теорії навчання дітей з порушеннями слуху. Проблема інтеграції у сурдопедагогіці. Білінгвістична система навчання глухих. Верботональна система навчання дітей з порушеннями слуху. Кохлеарна імплантація в реабілітації осіб з порушеннями слуху.

5. Сучасна система освіти осіб з порушеннями слуху.

Система дошкільного навчання дітей з порушеннями слуху. Система навчання дітей шкільного віку з порушеннями слуху. Заклади середньої та професійної освіти осіб з порушеннями слуху. Додаткова освіта осіб з порушеннями слуху.

6. Актуальні питання дидактики спеціальної освіти осіб з порушеннями слуху.

Організація процесу навчання у школі глухих. Педагогічна характеристика системи навчання глухих учнів мовленню. Розвиток слухового сприйняття та відтворення усного мовлення у глухих учнів. Значення, завдання, організація, зміст та методи роботи з розвитку сприйняття мовлення на слух. Зв'язок розвитку слухового сприйняття з

розвитком мовлення. Система роботи з розвитку слухового сприймання. Умови ефективної роботи з розвитку слухового сприйняття мовлення. Ефективність роботи з розвитку мовного слуху у глухих дітей (поліпшення слухового сприйняття під впливом цілеспрямованої роботи). Організація роботи з розвитку вимови.

7. Методи навчання в спеціальній школі.

Сутність і функції методів, прийомів і засобів навчання. Сучасна класифікація методів навчання у спеціальній школі: за джерелом передачі та характером сприйняття інформації; за дидактичною метою навчання, за характером пізнавальної діяльності учнів. Критерій вибору методів навчання. Характеристика та особливості реалізації методів навчання у спеціальній школі. Основні напрямки та специфіка застосування проблемного та програмованого навчання. Засоби забезпечення корекційно-освітнього процесу у системі спеціальної освіти.

8. Система виховної роботи у спеціальному закладі освіти для дітей з порушеннями слуху.

Поняття про систему виховної роботи. Форма як засіб організації виховного впливу на глуху та слабочуючу дитину. Масові, групові та індивідуальні форми позаурочної діяльності дітей з вадами слуху. Взаємозв'язок різних форм позаурочної роботи. Педагогічні вимоги до їх відбору в залежності від віку дітей, змісту роботи, індивідуальних особливостей.

9. Дидактика школи глухих.

Загальна характеристика процесу навчання у школі глухих. Організація процесу навчання у школі глухих. Педагогічна характеристика системи навчання глухих школярів мовленню. Розвиток слухового сприйняття та відтворення усного мовлення у глухих школярів.

10. Дидактика школи слабочуючих та основи соціальної реабілітації осіб з порушеннями слуху.

Процес навчання учнів шкіл для слабочуючих. Методи, засоби та форми навчання слабочуючих дітей. Розвиток слухового сприйняття та навчання вимовляння слабочуючих школярів. Соціальна реабілітація осіб з порушеннями слуху.

11. Трудова діяльність дітей з вадами слуху як вагома складова їх соціалізації.

Методика організації та проведення трудової діяльності учнів. Завдання, зміст і форми суспільно корисної діяльності учнів в умовах школи-інтернату. Види суспільно корисних справ (постійні та одноразові доручення, суботники, трудові тижні, місячники тощо). Методика організації суспільно

корисної праці глухих та слабочуючих школярів. Варіанти оцінки трудової діяльності та заохочення глухих і слабочуючих школярів.

12. Корекційно-розвивальні методики супроводу осіб із порушеннями слуху в сучасному освітньому просторі.

Освітній процес в умовах спеціального закладу освіти і в умовах інклюзії. Концепція навчання у вітчизняній школі: комунікативно-діяльнісна система навчання мови. Методика формування і розвитку мовленнєвого слуху і мовленнєвого спілкування у дітей з порушенням слуху. Корекційно-розвивальна робота як складова інклюзивного навчання. Шляхи забезпечення корекційного компоненту інклюзивної освіти. Корекційно спрямовані методики навчання. Значення корекційно-педагогічного супроводу для загального розвитку дитини з порушеннями слуху.

13. Особливості психолого-педагогічного супроводу сімей дітей з порушеннями слуху.

Законодавча складова процесу психолого-педагогічного супроводу сімей дітей з порушеннями слуху. Теоретичні аспекти процесу реалізації психолого-педагогічного супроводу сімей дітей з порушеннями слуху. Сучасні технології реалізації процесу психолого-педагогічного супроводу сімей дітей з порушеннями слуху. Соціально-педагогічні умови формування батьківської компетентності у родинах дітей з порушеннями слуху. Роль батьків у оцінюванні розвитку своєї дитини. Батьки активні учасники шкільної громади. Волонтерство та адвокатство батьків

ЛІТЕРАТУРА

1. *Боскис Р. М.* Учителю о детях с нарушениями слуха: книга для учителя / Р. М. Боскис. – 2-е изд., испр. – М. : Просвещение, 1988. – 125 с.
2. *Боскис Р. М.* Глухие и слабослышащие дети / Р. М. Боскис. – М. : Изд-во АПН РСФСР, 1963. – 335 с.
3. Вимова: 1 клас: підручник для спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для глухих дітей та дітей зі зниженим слухом / Л. І. Фомічова, В. Л. Котова. – К. : Либідь, 2014. – 112 с.
3. *Дьячков А. И.* Основы обучения и воспитания аномальных детей / под общ. ред. А. И. Дьячкова. – М. : Просвещение, 1965. – 343 с.
4. *Зайцева Г. Л.* Современные научные подходы к образованию детей с недостатками слуха : основные идеи и перспективы / Г. Л. Зайцева // Дефектология. – 1999. – № 5. – С. 52–70.
5. *Засенко Н. Ф.* Основы сурдопедагогіки : навч. посіб. для студ. дефектол. фак. / Н. Ф. Засенко. – К. : КПІ імені О. М. Горького, 1990. – 104 с.
6. *Колишкін О. В.* Корекційна освіта : вступ до спеціальності : навч. посіб. / О. В. Колишкін. – Суми : Університетська книга, 2013. – 392 с.
7. Програма розвитку глухих дітей дошкільного віку / за заг. ред. К. В. Луцько, С. Ю. Губар, І. П. Долинна, О. П. Круглик та ін. – Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. – 396 с.
8. Розвиток слухового сприймання: 1 клас : підручник для спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для глухих дітей та дітей зі зниженим слухом / Л. І. Фомічова, В. Л. Котова, О. В. Комісаров. – К. : Либідь, 2014. – 208 с.
8. Сурдопедагогіка : учеб. пособ. для студ. дефектол. фак. пед. ин-тов / Л. В. Андреева, К. А. Волков, Т. А. Григорьева и др.; под ред. М. И. Никитиной. – М. : Просвещение, 1989. – 384 с.
9. Сурдопедагогіка : учеб. для студ. высш. пед. завед. / под ред. Е. Г. Речицкой. – М. : ВЛАДОС, 2004. – 655 с.

10. Сурдопедагогіка. Хрестоматія / за ред. Л. І. Фомічової : в 3-х т., видання третє, допов. і перероб. – Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. – 257 с.

РОЗДІЛ V. СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ

Вступний фаховий іспит до аспірантури за спеціальністю 016 Спеціальна освіта проходить у формі усної відповіді за питаннями екзаменаційного білету. Екзаменаційні питання розроблені на основі чинної програми вступного іспиту і мають на меті комплексну перевірку теоретичної і практичної підготовленості вступника до реалізації дослідження зі спеціальності 016 Спеціальна освіта.

Екзаменаційні білети містять три питання. Максимальна кількість балів становить 100, з них: 30 балів – за перше питання, 30 балів – за друге питання, 40 балів – за третє питання. Критерії оцінювання відповідей вступника за питаннями білету представлено у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1.

Критерії оцінювання відповідей вступника за питаннями білету

№ з/п	Критерії оцінювання	Бали		
		I питання	II питання	III питання
1.	Повнота й правильність висвітлення змісту питання	10	10	14
2.	Чіткість та лаконічність висвітлення змісту питання	2	2	2
3.	Логіка побудови відповідей та висновків	2	2	2
4.	Володіння спеціальною термінологією	2	2	2
5.	Зв'язок теоретичного матеріалу з практичною діяльністю, наведення прикладів	4	4	4
6.	Представлення у відповіді знань нормативної та науково-методичної літератури	2	2	2
7.	Орієнтування у наукових дослідженнях з окресленої проблематики питання	4	4	10
8.	Науковий стиль викладу матеріалу	2	2	2
9.	Культура усного мовлення, володіння державною мовою	2	2	2
Всього балів		30	30	40

Відповідно до національної шкали оцінювання та шкали ECTS «відмінно» ставиться, якщо абітурієнт набрав від 90 до 100 балів; «добре» – від 75 до 89 балів, «задовільно» - від 60 до 74 балів; «незадовільно» - від 0 до 59 балів (див. таблиця 1.2)

Таблиця 1.2.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для екзамену, заліку, курсового проекту (роботи), практики
90 – 100	A	відмінно
82 – 89	B	добре
74 – 81	C	
64 – 73	D	задовільно
60 – 63	E	
35 – 59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
1 – 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Узагальнені критерії оцінювання результатів вступного випробування представлено у таблиці 1.3.

Таблиця 1.3.

Узагальнені критерії оцінювання вступного випробування

Сума балів	Оцінка за національною шкалою	Критерії оцінювання знань
90–100	Відмінно	Абітурієнт дає повні, правильні, чіткі, логічні та лаконічні відповіді на питання білету, вільно володіє матеріалом, переконливо обґрунтовує власну думку, наводить приклади на основі теоретичного й практичного досвіду, робить

		аргументовані висновки. Глибоко розуміє і володіє спеціальною термінологією, орієнтується в наукових дослідженнях у межах власної проблеми та галузі «Спеціальна освіта». Володіє державною науковою мовою та культурою викладення матеріалу.
82-89	Добре	Абітурієнт дає достатньо повні, правильні, чіткі, логічні та лаконічні відповіді на питання білету, обґрунтовує власну думку, наводить приклади на основі теоретичного й практичного досвіду, формулює висновки, однак допускає незначні огріхи у теоретичних знаннях. Розуміє і володіє спеціальною термінологією, орієнтується у наукових дослідженнях у межах власної проблеми. Володіє державною науковою мовою та культурою викладення матеріалу.
74-81	Добре	Абітурієнт дає правильні, логічні та лаконічні відповіді на питання білету, однак недостатньо повні й чіткі, допускається неточностей у теоретичних знаннях. Власну думку обґрунтовує, наводить приклади на основі теоретичного й практичного досвіду, формулює висновки. Розуміє і володіє спеціальною термінологією, орієнтується в останніх наукових дослідженнях у межах власної проблеми. Володіє державною науковою мовою та культурою викладення матеріалу.
64-73	Задовільно	Абітурієнт має недостатньо повні й чіткі уявлення щодо змісту білету, відповіді містять неточності у формулюванні понять, наведенні прикладів. Висновки не віддзеркалюють логічний підсумок висвітленого питання. Недостатньо орієнтується у наукових дослідженнях у межах власної проблеми. Володіння державною науковою мовою та культурою викладення матеріалу відрізняється стилістичними помилками.
60-63	Задовільно	Абітурієнт має фрагментарні уявлення щодо

		змісту матеріалу білетів, відповіді містять значні неточності при формулюванні понять, відчуваються труднощі у наведенні прикладів, відсутнє вміння обґрунтовувати власну думку, висновки не формулюються чи представляють узагальнене уявлення, не пов'язане з логікою висвітлення питання. Недостатньо орієнтується у наукових дослідженнях у межах власної проблеми. Володіння державною науковою мовою та культурою викладення матеріалу відрізняється помилками граматичного та стилістичного характеру.
1-59	Незадовільно	Абітурієнт не усвідомлює змісту питання білету, відповідно, не дає відповіді на них. Важко орієнтується у спеціальній термінології, наукових дослідженнях у галузі спеціальної освіти. Володіння державною науковою мовою та культурою викладення матеріалу відрізняється помилками лексичного, граматичного та стилістичного характеру.

Оцінювання знань абітурієнтів за питаннями білету відбувається кожним членом предметної комісії відповідно до критеріїв оцінювання (табл.1.1). По завершенню відповіді абітурієнта комісія сумує бали, отримані її членами і знаходить середній бал по кожному питанню. Узагальнений результат оцінювання відповідей абітурієнта відбувається шляхом знаходження суми балів та співставлення з таблицею 1.2. та 1.3.

Бали вступного фахового випробування виголошуються головою предметної комісії абітурієнтам після закінчення іспиту.

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка
Навчально-науковий інститут педагогіки і психології

Кафедра спеціальної та інклюзивної освіти

**ПРОГРАМА ВСТУПНОГО ІСПИТУ ДО АСПРАНТУРИ
для здобувачів ступеня доктора філософії (PhD),
галузі знань 01 Освіта /Педагогіка,
спеціальності 016 Спеціальна освіта.**

Суми: СумДПУ, 2021

Розробники програми: **Дегтяренко Т. М., Бондаренко Ю.А.,
Боряк О. В., Колишкін О.В.**
Комп'ютерне складання та верстання: **Боряк О.В.**

Адреса видавця та виготовлювача:
Вул. Роменська, 87, м. Суми, 40002,
СумДПУ ім. А.С.Макаренка